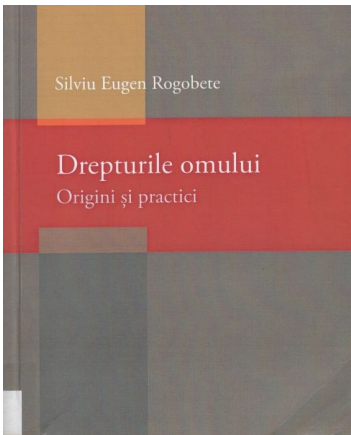

Drepturile omului. Originile și perspectivele unei ideologii contemporane

(Human rights. The origins and perspectives
of a contemporary ideology)

Silviu Eugen Rogobete, *Drepturile omului. Originii și practici*, Timișoara, Editura de Vest, 2015.

Drepturile omului reprezintă nu numai un subiect inepuizabil, ci și o ideologie în sine, confirmată, fie și parțial, de o practică politică pe măsură. Lucrarea profesorului Silviu Rogobete propune o introducere în această complex problematică, calibrând atent elemente ținând filosofia drepturilor omului cu elemente juridico-normative alcătuind cadrul de funcționare al principalelor instituții internaționale care se ocupă de

respectarea și promovarea drepturilor omului: Organizația Națiunilor Unite (ONU), dar mai ales Consiliul European (CE) și Uniunea Europeană (UE).

Cartea asumă fără echivoc perspectiva teoretică postmodernă și statutează clar caracterul ideologic al drepturilor omului, în sensul discursiv și particular al termenului: ideologia reprezintă viziunea unui anumit grup de oameni, legat de interese și perspective congruente, care își prezintă propria filosofie de viață extrapolată pe coordonate politice drept universală sau cel puțin universalizabilă. Și totuși, în absența acestei aspirații spre universal a fiecărei ideologii/discurs în parte, democrația ar fi imposibilă. A afirmat-o convingător filosoful politic argentinian Ernesto Laclau care, în principala sa lucrare, scrisă împreună cu Chantal Mouffe – *Hegemony and socialist strategy. Towards a radical democratic politics* – a ajuns la concluzia că socialul nu este niciodată transparent în raport cu el însuși, fapt care se

traduce prin imposibilitatea suprimării reprezentării și implicit a politicului.

În același timp, autorul afirmă că paradigma postmodernă este oarecum opusă paradigmei iluministe clasice, numită „progresist-evoluționară” și bazată pe teleologia emancipatoare a subiectului istoric devenit gradual conștient de sine. Din câte am înțeles, autorul consideră că „progresismul evoluționar” este incapabil să se pronunțe în ceea ce privește drepturile omului deoarece nu se poate sustrage istoriei, adică historicismului implicit al iluminismului, care nu poate percepe lucrurile altfel decât în mod evoluționar, ghidate de un scop mai mult sau mai puțin ascuns, dar care le gestionează și le pune în perspectivă permanent. Astfel, numai postmodernismul ar fi capabil de a furniza o viziune științifică obiectivă asupra dezvoltării înțelegerii de sine a umanității, deoarece s-ar apleca asupra ei din afara, nu din interiorul istoriei (p. 23). Se postulează astfel un caracter anistoric pentru metodologia deconstructivistă a postmodernismului, fără a se lua în calcul sursele iluministe ale aceluiași postmodernism și implicit caracterul său istoric, finit, de teorie apărută în cadrul unui anumit context social, economic, politic și intelectual, context pe care nu îl poate niciodată transcende pe coordonate metafizice pentru a se erija în evaluatorul său obiectiv. Postmodernismul nu este o teologie, dar rămâne, prin intermediul drepturilor omului și nu numai,

o ideologie. Ori, tocmai caracterul său ideologic pare a fi negat de plasarea sa pe coordonate anistorice.

Mai departe, autorul propune o incursiune în istoria filosofică a drepturilor omului începând cu Grecia Antică și legea naturală, trecând prin evul mediu și epoca clasică și ajungând la concepțiile moderne, respectiv postmoderne asupra subiectului. Argumentul principal este acela că, gradual, așa cum în cadrul creștinismului s-a operat tranziția de la Revelație înspre individ ca sursă ultimă a dreptului, accentul mutându-se deci de la comunitate la individ – tot așa legea naturală prin care antichitatea imagina o ontologie statică, perfect ordonată și armonioasă, în care individul și comunitatea aveau sens doar ca parte a unui întreg superior și transcendent, a cedat locul, în special prin intermediul filosofiei politice a lui John Locke, dreptului natural, unde depozitarul ultim al legitimității politico-juridice este individul, care a înlocuit definitiv ontologia transcendentă a vechii legi naturale.

Într-adevăr, în centrul drepturilor omului se află omul unic, singular, cu ale sale drepturi incontestabile și irevocabile, normativ vorbind. Dar izolarea abruptă a individului de societatea din care nu absolutizează în vreun fel drepturile omului, ci efectiv le fragilizează. Unde se termină individul și începe societatea? Unde se termină societatea și începe individul? Sunt întrebări la care nu se poate răspunde în mod ultim, dar orice inițiativă în vederea

construirii unui răspuns trebuie să pornească de la necesitatea gândirii și plasării acestor două elemente într-o permanentă și indisociabilă relație. Individul este societate, ne spune Hegel, prin faptul că aspirațiile, cunoștințele, interesele, emoțiile sau credințele sale sunt construite social și provin exclusiv din interacțiunea cu alți oameni. Societatea este la rândul său individ, deoarece nicio societate funcțională, democratică măcar în linii mari, nu este îndrituită să sacrifice libertățile personale în prezumtivul beneficiu al unui interes general superior. Așa cum este indiscutabil necesară protecția individului în fața abuzului exercitat de către puterea statului, la fel de necesară este și protecția unor categorii de oameni neprivilegiați material și/sau intelectual în fața abuzurilor unor entități economice sau a acelorși state, care au tot mai des regretabila tendință de a legifera în beneficiul piețelor și tot mai puțin în interesul cetățeanului pe care pretind că îl reprezintă. Da, prima generație de drepturi, civile și politice, pe care au autorul o privilegiază fără doar și poate, este fundamentală, dar ea nu înseamnă nimic în absența celei de-a doua generații de drepturi (economice, sociale) sau, mai nou, în absența celei de-a treia generații (preponderent ecologice). Dreptul de a nu fi abuzat, sub diferite forme, de către stat, nu poate fi în niciun caz echivalat cu diminuarea sau chiar eliminarea protecției cetățeanului în fața abuzurilor economice, sociale și

ecologice ale unor actori privați care reușesc îngrijorător de des să convingă statele să lucreze în favoarea lor. Mai mult, statele periferice ajung să convingă ele însele investitorii externi, potențiali sau reali, de posibilitățile suplimentare de a reduce drepturile colective ale angajaților. Nu sunt sigur cât de mult mai valorează pentru un angajat cu contract de muncă pe durată determinată, cu un salariu mic și o normă supraîncărcată, drepturile din prima generație...

Partea a doua a cărții tratează regimul internațional al drepturilor omului, pornind de la ONU și de la Declarația Universală a Drepturilor Omului și trecând atent, minuțios și elaborat, prin Convenția Europeană a Drepturilor Omului, emisă de CE, Carta Socială Europeană, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) și ajungând la Curtea Europeană de Justiție, organism afiliat UE a cărui atribuții se suprapun parțial cu cele ale CEDO în vederea eficientizării procesului de implementare a drepturilor omului în spațiul european. Mecanismele supranaționale ale UE și CE reprezintă principalele garanții în acest sens: constrângând statele să respecte în mod adecvat drepturile propriilor cetățeni care îi pot acționa în instanță și extinzând astfel domeniul drepturilor omului dincolo de limitele statale care îl circumscriau până în a doua jumătate a secolului XX, cele două organizații au creat un nou și deosebit de puternic tip de drept. Mai fragil

astăzi decât în orice perioadă de după încheierea Războiului Rece, regimul supranațional al drepturilor omului trebuie reintegrat în mod convingător în contextul social și economic din care face parte și abia după aceea extins. Altfel, este posibil să ajungem în paradoxala și

nefericita situație de a proteja drepturile omului în Europa nu numai în fața statelor și a diferiților actori economici privați, ci chiar împotriva Uniunii Europene înseși.

Emanuel COPILAȘ